

УДК 342.951

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.3.18>

ЕФЕКТИВНІ ЗАСОБИ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИМИРЕННЯ СТОРІН В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ В УКРАЇНІ

Сливка М.М.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного та інформаційного права,
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»
ORCID: 0000-0003-2679-1632
e-mail: mariya.m.slyvka@lpnu.ua*

Сливка М.М. Ефективні засоби для реалізації примирення сторін в адміністративному судочинстві в Україні.

У статті аналізуються ефективні засоби примирення сторін в адміністративному судочинстві України, зокрема медіація, судове примирення та укладення мирових угод. Розглянуто сутність кожного з цих інструментів, їхні особливості та процедури застосування на різних етапах судового процесу. Особлива увага приділена ролі судді в процесі примирення, його здатності сприяти досягненню домовленостей між сторонами шляхом порад та пропозицій.

Детально висвітлено переваги примирних процедур, серед яких підвищення довіри до правосуддя, зменшення навантаження на судову систему, скорочення термінів розгляду справ та процесуальні витрати. Крім того, проаналізовано умови укладення мирової угоди, її юридичну силу після затвердження судом та механізми виконання. Також розглянуто важливість переговорів як окремого засобу примирення та їхню роль у прискоренні вирішення спорів. Вказано, що ефективне використання примирних процедур сприяє вирішенню конфліктів у адміністративних справах на взаємовигідних умовах та забезпечує баланс між інтересами громадян і державних органів.

Наголошено, що судове примирення можливе на будь-якій стадії адміністративного процесу. Ініціатива може виходити як від судді, так і від однієї або обох сторін. Суддя може запропонувати сторонам розглянути можливість примирення, якщо вважає, що існує потенціал для мирного вирішення справи.

Зазначено, що примирення стає все більш важливим інструментом у практиці адміністративного судочинства, оскільки воно дозволяє сторонам зосередитися на суті конфлікту та уникнути тривалої бюрократичної тяганини. Розглянуто основні засоби примирення сторін в адміністративному процесі України, такі як медіація, судове примирення, мирові угоди, та інші альтернативні механізми, які допомагають досягти компромісу в конфліктних ситуаціях.

Встановлено, що існують значні проблеми на шляху впровадження альтернативних методів вирішення спорів, таких як медіація та переговори. Основними бар'єрами є недостатня правова регламентація цих методів у контексті адміністративних справ, відсутність кваліфікованих медіаторів у сфері адміністративного судочинства та недостатня обізнаність учасників судового процесу про переваги альтернативних способів вирішення спорів.

Ключові слова: примирення сторін, адміністративне судочинство, альтернативне вирішення спорів, медіація, примирення сторін у адміністративному судочинстві; повноваження суб'єктів владних повноважень щодо примирення.

Slyvka M.M. Effective means for implementing reconciliation of parties in administrative proceedings in Ukraine.

The article analyzes effective means of reconciliation of the parties in the administrative proceedings of Ukraine, in particular mediation, judicial conciliation and the conclusion of settlement agreements. The essence of each of these tools, their features and application procedures at different stages of the

judicial process are considered. Special attention is paid to the role of the judge in the reconciliation process, his ability to facilitate the reaching of agreements between the parties through advice and suggestions.

The benefits of conciliation procedures are detailed, including increasing trust in justice, reducing the burden on the judicial system, shortening the terms of consideration of cases and procedural costs. In addition, the conditions for concluding a settlement agreement, its legal force after approval by the court, and the mechanisms of implementation are analyzed. The importance of negotiations as a separate means of reconciliation and their role in speeding up dispute resolution is also considered. It is indicated that the effective use of conciliation procedures contributes to the resolution of conflicts in administrative cases on mutually beneficial terms and ensures a balance between the interests of citizens and state bodies.

It was emphasized that judicial conciliation is possible at any stage of the administrative process. The initiative may come from the judge or from one or both parties. The judge may suggest that the parties consider conciliation if they believe that there is potential for an amicable resolution of the case.

It is noted that conciliation is becoming an increasingly important tool in the practice of administrative proceedings, as it allows the parties to focus on the essence of the conflict and avoid lengthy bureaucratic red tape. The main means of reconciliation of the parties in the administrative process of Ukraine, such as mediation, judicial conciliation, settlement agreements, and other alternative mechanisms that help to reach a compromise in conflict situations, are considered.

It has been found that there are significant challenges to the implementation of alternative dispute resolution methods such as mediation and negotiation. The main barriers are the insufficient legal regulation of these methods in the context of administrative cases, the lack of qualified mediators in the field of administrative proceedings and insufficient awareness of the participants in the court process about the advantages of alternative methods of dispute resolution.

Key words: reconciliation of parties, administrative proceedings, alternative dispute resolution, mediation, reconciliation of parties in administrative proceedings; the powers of the subjects of power in relation to reconciliation.

Постановка проблеми. Адміністративне судочинство в Україні є важливою складовою правової системи, що забезпечує захист прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб у справах з органами державної влади та місцевого самоврядування. Проте, численні адміністративні справи вказують на проблеми, пов'язані з високими витратами часу та ресурсів на розгляд справ, а також з необхідністю забезпечення ефективного врегулювання конфліктів між сторонами. У цьому контексті важливу роль відіграє інститут примирення, який може сприяти зниженню навантаження на судову систему та сприяти швидкому та справедливому вирішенню конфліктів.

Застосування ефективних засобів примирення в адміністративному судочинстві є важливим інструментом для досягнення конструктивного результату без необхідності тривалого судового розгляду. Однак, практика застосування примирення в адміністративних справах в Україні потребує подальшого вдосконалення. Виявляється потреба в розробці чітких механізмів для примирення сторін на різних етапах судового процесу, а також у пошуку оптимальних формальних і неформальних засобів для досягнення консенсусу між сторонами, які не порушують принципи правосуддя та правового захисту.

Метою дослідження є вивчення та аналіз ефективних засобів реалізації примирення сторін в адміністративному судочинстві в Україні, а також розробка рекомендацій щодо вдосконалення механізмів застосування альтернативних методів вирішення спорів, таких як медіація, переговори та інші форми примирення, з метою підвищення ефективності судового процесу, зменшення навантаження на суди та забезпечення справедливості і доступності правосуддя для всіх учасників адміністративних справ.

Стан опрацювання проблематики. Вивчення загальнотеоретичних та окремих аспектів у сфері примирення сторін в адміністративному судочинстві знаходить своє відображення у працях таких науковців: М. Заїки, І. Заверухи, О. Здрок, О. Грицаєнко, А. Каршиєвої, Е. Катаєвої, О. Кібенко, Т. Коломоець, З. Красіловської, Т. Плугатар, Д. Приймаченка, О. Сидельнікова, Д. Явдокименка та ін.

Виклад основного матеріалу. Адміністративне судочинство – діяльність адміністративних судів щодо розгляду і вирішення адміністративних справ у порядку, встановленому Кодексом адміністративного судочинства України [1].

В адміністративному процесі громадяни чи юридичні особи можуть оскаржити дії, рішення або бездіяльність державних органів, що порушують їхні права. Адміністративні суди покликані розглядати такі спори і ухвалювати рішення на підставі законодавства.

Примирення сторін в адміністративному судочинстві України відіграє важливу роль у забезпеченні ефективного й справедливого вирішення спорів, що виникають між громадянами або юридичними особами і органами державної влади. Ці спори є специфічними, оскільки пов'язані із публічно-правовими відносинами, де одна зі сторін – це орган влади, що здійснює адміністративну функцію. Примирення дозволяє сторонам уникнути довгих судових процесів, зберігаючи ресурси і забезпечуючи швидке врегулювання конфліктів на взаємовигідних умовах.

Водночас примирення в адміністративному судочинстві є засобом, який дозволяє уникнути тривалого судового процесу і досягти згоди на ранній стадії. Оскільки адміністративні справи зазвичай стосуються взаємин між приватними особами і органами державної влади, примирення може сприяти уникненню ескалації конфлікту, зберігаючи відносини між сторонами. Адміністративні суди, крім виконання основної функції захисту прав, також відіграють роль в стимулюванні переговорів та примирення сторін.

У сучасній судовій практиці України примирення поступово набуває значення як ефективний спосіб уникнення судових спорів. Більшість адміністративних справ можуть бути врегульовані позасудовими засобами, що дозволяє громадянам зекономити час і ресурси.

Нижче пропонуємо розглянути окремі процедури, які допомагають вирішити спір мирним шляхом.

Медіація є одним із найпоширеніших альтернативних способів вирішення спорів у сучасному правовому полі. Це процедура, за якої сторони за допомогою незалежної третьої особи (медіатора) досягають згоди щодо врегулювання спору. Медіація базується на таких основних принципах, як добровільність, нейтральність медіатора, конфіденційність процесу і рівність сторін.

Добровільність означає, що сторони можуть вільно погодитися на медіацію та мають право відмовитися від неї в будь-який момент. Конфіденційність забезпечує, що обговорення під час медіації не можуть бути використані в суді або передані третім особам. Нейтральність медіатора полягає в тому, що медіатор не підтримує жодну зі сторін і не може впливати на зміст рішення, його завдання – допомогти сторонам знайти взаємоприйнятне рішення.

Процедура медіації в адміністративному процесі (в адміністративному судочинстві) може бути ініційована на будь-якій стадії процесу. Наприклад, медіацію можна почати ще до подання позову в суд, під час судового розгляду або навіть на етапі виконання рішення. Процес медіації складається з кількох етапів:

1. Згода на медіацію. Сторони приймають рішення про участь у медіації, підписують угоду про медіацію, у якій визначають основні умови та обирають медіатора.

2. Підготовка до медіації. Медіатор зустрічається зі сторонами окремо для вивчення справи, визначення ключових питань та підготовки до переговорів.

3. Основна фаза медіації. Відбувається зустріч усіх сторін із медіатором, де вони обговорюють спірні моменти, висловлюють свої позиції, ідеї та пропозиції для врегулювання конфлікту.

4. Досягнення згоди. У разі, якщо сторони приходять до згоди, медіатор допомагає скласти письмову угоду, яка може бути подана до суду для затвердження і набуття юридичної сили.

Медіація в адміністративних справах в Україні регулюється законом «Про медіацію», що визначає загальні правові засади, порядок і умови проведення цієї процедури, а також дає наступне визначення терміну медіація - позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів [2].

Участь у медіації є добровільною, і жодна зі сторін не може бути примушена до участі у процесі.

Нижче зазначимо переваги медіації в адміністративних справах, адже вона має кілька важливих переваг у порівнянні з традиційним судовим процесом:

- 1) Економія часу та ресурсів. Медіація зазвичай відбувається швидше, ніж повноцінний судовий розгляд, що дозволяє сторонам зекономити час і кошти.

- 2) Гнучкість рішень. На відміну від судового рішення, яке має бути строго відповідати закону, сторони у медіації можуть виробити рішення, що враховує їхні специфічні потреби та інтереси.

- 3) Конфіденційність. Процес медіації є закритим, що дозволяє уникнути публічного розголошення інформації про спір.

4) Збереження відносин між сторонами. Медіація сприяє зниженню рівня конфліктності між сторонами, що важливо в адміністративних спорах, де одна зі сторін – це державний орган.

Доцільність інституту мирного врегулювання спору за участю судді (судова медіація) доведена практиками багатьох держав, таких як Німеччина, Австрія, Велика Британія, США, де така процедура вже досить тривалий час успішно працює, а результати практики її застосування свідчать про беззаперечну ефективність цієї процедури примирення конфліктуючих сторін [3].

Поряд з медіацією також слід відмітити й судові примирення як інструмент вирішення адміністративних спорів.

У 2017 році в процесуальних кодексах України вперше з'являється інститут врегулювання спору за участю судді, покладаючи на суддів процесуальний обов'язок створювати умови для вирішення спору сторонами самостійно, роз'яснювати учасникам справ необхідність демонстрації поваги один до одного та оздоровлення їх відносин шляхом мирного врегулювання спору, а також надавати фахову підтримку сторонам на шляху їх примирення [4].

Судове примирення – це процедура, в якій суд виступає в ролі посередника між сторонами, допомагаючи їм досягти компромісу, в Кодексі адміністративного судочинства застосовується термін «врегулювання спору за участю судді». На відміну від медіації, де медіатор не має права пропонувати або ухвалювати рішення, суддя може рекомендувати можливі варіанти вирішення спору, але не має права нав'язувати своє рішення.

Маємо констатувати, що Україна за всі роки незалежності все ще перебуває в процесі побудови системи альтернативних способів врегулювання спору. Інститут врегулювання спору за участю судді, впроваджений у всі види судочинства, окрім кримінального, мав на меті «виключно спробу вирішити спір між сторонами до початку судового розгляду з метою економії часу та судових витрат сторін, обрання сторонами можливих спільних варіантів вирішення спору, які забезпечать заощадження часу та уникнення додаткових витрат на примусове виконання рішення» [5].

Зауважимо, що судові примирення можливі на будь-якій стадії адміністративного процесу. Ініціатива може виходити як від судді, так і від однієї або обох сторін. Суддя може запропонувати сторонам розглянути можливість примирення, якщо вважає, що існує потенціал для мирного вирішення справи.

Процедура судового примирення в адміністративному судочинстві України регулюється Кодексом адміністративного судочинства України (КАСУ). Суддя може запропонувати сторонам примирення на будь-якій стадії процесу. Якщо сторони погоджуються на примирення, суд призначає спеціальне судове засідання, на якому сторони обговорюють умови врегулювання.

Процедура примирення включає кілька етапів:

1. Пропозиція суду щодо примирення. Суддя пропонує сторонам можливість примирення і допомагає сформулювати основні питання, які потрібно вирішити.

2. Обговорення умов примирення. Сторони за участю судді обговорюють можливі варіанти врегулювання конфлікту. Суддя може надавати поради та пропонувати варіанти вирішення.

3. Досягнення згоди та укладення мирової угоди. Якщо сторони досягають згоди, вони укладають мирову угоду, яку затверджує суд. Угода має юридичну силу і є обов'язковою для виконання.

Судове примирення має низку переваг для сторін адміністративного процесу:

1) Авторитет судді. Участь судді у процесі примирення підвищує довіру сторін до процедури і сприяє більш швидкому досягненню згоди.

2) Процесуальна економія. Судове примирення дозволяє уникнути тривалих судових розглядів і зекономити ресурси як сторін, так і суду.

3) Гнучкість вирішення. Як і в медіації, сторони мають можливість самостійно визначати умови врегулювання спору.

Заява про примирення як інструмент врегулювання спору за своєю суттю є мировою угодою, яка застосовується в інших видах судочинства, тому це фактично тотожні поняття.

Заява про примирення (мирова угода) є важливим засобом примирення сторін в адміністративному судочинстві України. По суті це «договір», укладений сторонами для врегулювання спору на взаємоприйнятних умовах. Примирення може бути на будь-якому етапі судового процесу, включаючи етап виконання судового рішення.

Заява про примирення (мирова угода) набуває юридичної сили лише після її затвердження судом шляхом постановлення ухвали. Це гарантує, що умови угоди відповідають законодавству і не порушують прав інших осіб.

Для укладення заяви про примирення (мирової угоди) повинні існувати наступні умови:

1. Добровільність. Угода повинна бути результатом добровільного рішення обох сторін.
2. Законність умов. Умови угоди не повинні порушувати чинне законодавство і права інших осіб.

3. Затвердження судом. Угода набуває сили тільки після її затвердження судом.

Переваги заяви про примирення (мирової угоди):

- 1) Гнучкість. Сторони можуть самостійно визначати умови вирішення конфлікту.
- 2) Прискорення процесу. Укладення заяви про примирення (мирової угоди) дозволяє швидко завершити судовий розгляд.
- 3) Збереження відносин. Заява про примирення (мирова угода) сприяє збереженню нормальних відносин між сторонами.

Як бачимо ефективність примирення в адміністративному судочинстві України залежить від обраних засобів, проте усі вони допомагають сторонам вирішувати спори на взаємовигідних умовах та з економією часу.

Слід зазначити, що з аналізу судової практики, загалом можна сказати, що процедура врегулювання спору за участю судді в адміністративному судочинстві застосовується доволі рідко, хоча покликана скоротити час та витрати сторін на судовий розгляд справи [6, с. 306].

Висновки. У процесі дослідження ефективних засобів реалізації примирення сторін в адміністративному судочинстві в Україні було виявлено, що інститут примирення, незважаючи на його потенціал у зниженні навантаження на суди та забезпеченні швидкого і справедливого вирішення спорів, в Україні застосовується недостатньо ефективно. Аналіз чинного законодавства та судової практики показав, що існують значні проблеми на шляху впровадження альтернативних методів вирішення спорів, таких як медіація та переговори. Основними бар'єрами є недостатня правова регламентація цих методів у контексті адміністративних справ, відсутність кваліфікованих медіаторів у сфері адміністративного судочинства та недостатня обізнаність учасників судового процесу про переваги альтернативних способів вирішення спорів.

Попри це, використання примирення у адміністративному судочинстві має значний потенціал для підвищення ефективності судового процесу, зниження витрат часу і ресурсів та досягнення справедливих результатів без необхідності тривалих і дорогих судових розглядів. Для досягнення цього важливо розвивати правову та інституційну базу для застосування альтернативних методів вирішення спорів, покращити навчання суддів та медіаторів, а також проводити роз'яснювальну роботу серед учасників судового процесу.

Отже, реалізація ефективних засобів примирення в адміністративному судочинстві України потребує комплексного підходу, що поєднує зміни в законодавстві, розвиток інституційної інфраструктури та підвищення правової культури учасників судового процесу. Це дозволить зробити адміністративне судочинство більш ефективним, справедливим та доступним для громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ :

1. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
2. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>.
3. Шинкар Н.І. Застосування медіації в адміністративному судочинстві: вітчизняний та зарубіжний досвід: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1711/arefshynkar1.pdf>.
4. Духовна О. Врегулювання спору за участю судді: нові процесуальні можливості. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/vregulyuvannya-sporu-za-uchastyu-suddi-novi-procesualni-mozhливosti.html>.
5. Головачов Я. Врегулювання спорів за участю судді: «Що?» і «Як?». URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/vregulyuvannya-sporiv-za-uchastyu-suddi-shcho-i-yak.html>.
6. Шевчук В.С. Врегулювання спору за участю судді в адміністративному судочинстві. *Право та державне управління*. 2023 № 1. С. 304–308.